

Dröjsmål vid fattandet av förundersökningsbeslut och inkorrekta uppgifter i beslutet

ÄRENDE

Till polisinrättningen i Österbotten inlämnades 28.12.2020 en skriftlig undersökningsbegäran där det begärdes att polisen skulle utreda en tingsdomares förfarande i ett tvistemål som behandlats vid Österbottens tingsrätt. Kommissarie A fattade 21.7.2021 ett beslut att inte inleda förundersökning beträffande tingsdomarens förfarande.

Det ifrågavarande ärendet gällande misstänkt domares tjänstebrott behandlades vid justitiekanslersämbetet under diarienummer OKV/97/31/2021. Tingsdomarens förfarande gav inte anledning till varken straffrättsliga åtgärder eller åtgärder inom ramen för laglighetskontrollen vid justitiekanslersämbetet. I det s.k. ad acta -avgörandet i ärendet konstaterades bl.a. följande:

”Det fanns inga skäl att närmare bedöma tingsdomarens förfarande straffrättsligt. Enligt kommissariens beslut var händelsetiden för tingsdomarens misstänkta brott 17.6.2016. I beslutet konstaterades att tingsdomaren enligt kommissariens bedömning inte hade fungerat på ett sådant sätt att det skulle ha funnits skäl att misstänka att tingsdomaren skulle ha gjort sig skyldig till brott i ärendet. I beslutet bedömdes tingsdomarens agerande i ljuset av bestämmelsen om brott mot tjänsteplikt i 40 kap. 9 § i strafflagen.”

På basis av det som bestäms i 8 kap. 1 § i strafflagen är preskriptionstiden för brott mot tjänsteplikt fem år. Det såg således ut som om åtalsrätten för brott mot tjänsteplikt skulle ha varit preskriberad när kommissarien fattade beslut om att inte inleda förundersökning och att preskriberingen skulle ha skett medan ärendet behandlades hos polisen. Det såg därtill ut som om kommissariens beslut skulle ha innefattat inkorrekt information om målsägandens åtalsrätt samt om möjligheten att vända sig till den lokala åklagaren.

På grund av nämnda frågor angående preskriberingen av åtalsrätten och det som i övrigt framkom av kommissariens beslut beslöt jag att på eget initiativ undersöka polisens förfarande i ärendet.

UTREDNING

Från polisinrättningen i Österbotten har inhämtats kommissarie A:s utredning och polisinrättningens utlåtande. Polisstyrelsen har därtill gett ett utlåtande över den inhämtade utredningen.

AVGÖRANDE

Utgångspunkter

Enligt 21 § 1 mom. i Finlands grundlag har var och en rätt att på behörigt sätt och utan dröjsmål få sin sak behandlad av en domstol eller någon annan myndighet.

I 110 § i grundlagen bestäms att beslut om väckande av åtal mot domare för lagstridigt förfarande i en ämbetsåtgärd fattas av justitiekanslern eller justitieombudsmannen.

I 8 § i lagen om Åklagarmyndigheten bestäms att specialåklagare är justitiekanslern och justitieombudsmannen, och att bestämmelser om dessa åklagares åtalsrätt finns i 110 § i grundlagen.

Enligt 3 kap. 11 § 1 mom. i förundersökningslagen ska förundersökning göras utan ogrundat dröjsmål.

I 1 kap. 14 § 1 mom. (18/2012) i lagen om rättegång i brottmål bestäms att en målsägande får själv väcka åtal för ett brott endast om åklagaren har beslutat att inte väcka åtal för brottet eller förundersökningsmyndigheten eller åklagaren har beslutat att förundersökning inte ska göras eller att den avbryts eller avslutas. En målsägande får också väcka åtal om förundersökningsåtgärderna har skjutits upp genom undersökningsledarens beslut.

I 8 kap. 2 § (297/2003) 1 mom. i strafflagen bestäms att preskriptionstiden för åtalsrätten i regel börjar löpa från den dag då brottet begicks. På basis av det som bestäms i 8 kap. 1 § (297/2003) i strafflagen är preskriptionstiden för brott mot tjänsteplikt fem år.

Bedömning

Preskriberingen av åtalsrätten

Det i förundersökningslagen reglerade kravet på att förundersökning ska göras utan onödigt dröjsmål gäller inte enbart åtgärder som görs efter beslut om att förundersökning inleds (förundersökning i snäv bemärkelse), utan även fattandet av beslut om att inte inleda förundersökning och eventuella åtgärder som görs före detta (förundersökning i vid bemärkelse).

Allmänt kan konstateras att man inte kan sätta ut någon generell maximitid för hur länge förundersökningen får ta eller hur snabbt ett beslut om att inte inleda förundersökning ska fattas. Såväl beslut om att inte inleda förundersökning som själva förundersökningen bör göras inom en sådan tid att åtalsrätten för brotten ifråga inte hinner preskriberas. Målsäganden bör ges tillräckligt tid att utöva sin åtalsrätt eller åklagaren ges tillräckligt tid att utföra åtalsprövningen.

Ostridigt är att händelsetiden för det misstänkta brottet var 17.6.2016, dvs. tidpunkten för tingsdomarens beslut i tvistemålet. Ostridigt är även att undersökningsbegäran inlämnades till polisen 28.12.2020 och att kommissarie A fattade 21.7.2021 beslut om att inte inleda förundersökning. Emedan preskriptionstiden för brott mot tjänsteplikt är fem år var åtalsrätten för detta brott preskriberad när A fattade sitt beslut. Hen skulle ha haft ca fem och en halv månad tid att fatta sitt skriftliga beslut innan preskriberingen som skedde 17.6.2021.

A konstaterar i sin utredning att hen innan saken preskriberades hade gjort sin bedömning av ärendet, men att hen inte hunnit göra ett skriftligt beslut om saken. Med tanke på omfattningen av det inlämnade materialet i ärendet anser A att behandlingstiden på sju månader inte varit oskäligt lång.

Polisinrättningen anser i sitt utlåtande att trots att behandlingstiden i ärendet inte var särdeles lång, skulle ett beslut att inte inleda förundersökning ha kunnat fattas i god tid innan 17.6.2021, dvs. tidpunkten för preskriberingen. Polisstyrelsen förenar sig i den uppfattning som polisinrättningen har i frågan och anser att förundersökningen inte har genomförts utan onödigt dröjsmål och att förundersökningsbeslutet borde ha fattats i god tid innan åtalsrätten preskriberades.

Jag förenar mig i polisinrättningens och Polisstyrelsens uppfattningar. Det inlämnade materialet i ärendet var inte så omfattande att det särskilt med tanke på preskriberingen av åtalsrätten skulle ha varit rättsligt godtagbart att fatta förundersökningsbeslutet först närmare sju månader efter att undersökningsanmälan inlämnades till polisen. Det har inte heller framkommit några andra rättsligt godtagbara skäl till att förundersökningsbeslutet fattats först efter att åtalsrätten för det misstänkta brottet preskriberats. Förundersökningsbeslutet har inte fattats på det i förundersökningslagen förutsatta sättet utan dröjsmål.

Jag konstaterar för klarhets skull att tidigare biträdande justitiekanslerns ställföreträdare avgjorde redan 1.8.2018 (OKV/993/1/2018) ett klagomål som gällde tingsdomarens förfarande i samma tvistemål som avsågs i den aktuella undersökningsbegäran till polisen. Klagomålet gav inte anledning till biträdande justitiekanslerns ställföreträdarens åtgärder. Detta inverkar inte i sig på det faktum att undersökningsledaren borde ha fattat förundersökningsbeslutet innan åtalsrätten preskriberades.

Närmare om förundersökningsbeslutet

I förundersökningsbeslutet konstaterades som tilläggsinformation att "[n]är polisen besluter att inte utföra förundersökning kan parterna vända sig till den lokala åklagaren som kan på basen av Förundersökningslagen 5:2 § bestämma att förundersökning ska påbörjas". I nämnda lagrum bestäms bl.a. att förundersökningsmyndigheten ska på åklagarens begäran göra förundersökning eller utföra förundersökningsåtgärder. Därtill togs i beslutets information för parterna att beakta (punkt 3) upp möjligheten för målsäganden att själv väcka åtal för brott.

Kommissarie A konstaterar i sin utredning att hen i förundersökningsbeslutet presenterat på ett allmänt plan målsägandens rätt att själv väcka åtal. Till den del hen i beslutet hänvisat till 5 kap. 2 § i förundersökningslagen förklarar hen att frågan är om ett skrivfel emedan justitiekanslern skulle ha varit den behöriga åklagaren i ärendet.

I grundlagen bestäms att beslut om väckande av åtal mot domare för lagstridigt förfarande i en ämbetsåtgärd fattas av justitiekanslern eller justitieombudsmannen. Andra åklagare än de som nämns i 8 § i lagen om Åklagarväsendet saknar alltså åtalsprövningsrätt i ärenden där domare misstänks för tjänstebrott.

Åklagarens befogenheter i förundersökningen baserar sig på att åklagarens uppgift i straffprocessen är att utföra åtalsprövning och driva åtal. Emedan den lokala åklagaren inte är behörig att fatta beslut om väckande av åtal mot domare för lagstridigt förfarande i en ämbetsåtgärd, är nämnda åklagare inte heller behörig att fatta beslut om att förundersökning i ett sådant ärende inte inleds eller ska inledas eller att en sådan förundersökning avslutas (se även justitiekanslerns beslut 7.8.2012 dnr OKV/6/50/2012 och biträdande justitiekanslerns ställföreträdarens beslut 2.6.2016 dnr OKV/459/1/2016).

Den lokala åklagaren skulle alltså inte ha varit behörig att fatta beslut om huruvida förundersökning i det aktuella fallet ska inledas. Förundersökningsbeslutet har således till denna del innefattat inkorrekt information.

Förundersökningsbeslutet baserade sig inte på det faktum att åtalsrätten för brott mot tjänstplikt skulle ha preskriberats. När åtalsrätten för ett brott preskriberats kan åtal för brottet inte längre väckas. Förundersökningsbeslutet baserade sig däremot på att det inte fanns skäl att misstänka att tingsdomaren skulle ha gjort sig skyldig till brott. Till följd av att åtalsrättens preskription på nämnt sätt lämnats obeaktad uppgavs i beslutet på ett vilseledande sätt att målsäganden skulle ha haft rätt att själv väcka åtal i ärendet.

Slutsatser och åtgärder

Av den inhämtade utredningen har inte framkommit några rättsligt godtagbara skäl till att kommissarie A fattat förundersökningsbeslutet först efter att åtalsrätten för eventuellt brott preskriberats. Förundersökningsbeslutet har därtill innefattat ovan konstaterade inkorrekta uppgifter.

Jag anser att A har som undersökningsledare försummat sina uppgifter till den grad att jag ger hen en i 6 § i lagen om justitiekanslern i statsrådet avsedd anmärkning på grund av dröjsmål vid fattandet av förundersökningsbeslut och inkorrekta uppgifter i nämnda beslut.

Mitt beslut sänds för kännedom till polisinrättningen i Österbotten och Polisstyrelsen.

Detta dokument har undertecknats elektroniskt.

Biträdande justitiekansler

Mikko Puumalainen

Referendarieråd

Markus Löfman